

Częstochowa, dn.15.02.2022 r.

prof. dr hab. inż. Zbigniew Konopka
Wydział Inżynierii Produkcji i Technologii Materiałów
Katedra Metalurgii i Technologii Metali
Politechnika Częstochowska

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr inż. Pawła Jurczyka

**pt.: "Wpływ składu chemicznego i warunków obróbki cieplnej
na mikrostrukturę oraz wybrane własności użytkowe staliwa
wysokostopowego typu duplex GX2CrNiMoCuN 25-6-3-3"**

opracowana na zlecenie Rady Dyscypliny Naukowej Inżynieria Materiałowa
Wydziału Mechanicznego Technologicznego Politechniki Śląskiej

1. Ocena przedmiotu rozprawy

Rozprawa doktorska mgr inż. Pawła Jurczyka reprezentuje dyscyplinę **Inżynieria Materiałowa** i dotyczy badania i opracowania technologii odlewów z wysokostopowego staliwa typu duplex GX2CrNiMoCuN 25-6-3-3. Praca o charakterze wdrożeniowym przedstawia wyniki badań struktury i właściwości badanego staliwa oraz opis wymaganych procedur technologicznych, infrastruktury produkcyjnej i stosowanych materiałów do uruchomienia produkcji odlewów w warunkach odlewni Zakładów Mechanicznych WIROMET S.A.

Badane w pracy staliwo jest ujęte w normie PN-EN 10283, która określa skład chemiczny, właściwości mechaniczne i zalecane parametry wymaganej obróbki cieplnej. W literaturze opisano szeroko i szczegółowo wpływ składu chemicznego i obróbki cieplnej na kształtowanie się struktury i właściwości staliwa wysokostopowego. Staliwo ferrytyczno-austenityczne GX2CrNiMoCuN 25-6-3-3 charakteryzuje się najlepszym stosunkiem

właściwości wytrzymałościowych do plastycznych oraz wysoką odpornością na pękanie, również w obniżonych temperaturach, w porównaniu z innymi gatunkami wysokostopowych staliw odpornych na korozję. Relację tą można zmieniać sterując wzajemnym udziałem ferrytu i austenitu w mikrostrukturze odlewu przez zmianę składu chemicznego i optymalizację parametrów obróbki cieplnej w zakresie określonym przez normę. Staliwo to zawiera istotnie mniej kosztownego niklu w składzie w porównaniu z innymi, znormalizowanymi gatunkami staliwa odpornego na korozję, co przekłada się na zmniejszenie kosztów produkcji odlewów i zwiększenie konkurencyjności odlewni na rynku. Przesłanki o możliwości sterowania składem chemicznym, doбором parametrów obróbki cieplnej i aspekt ekonomiczny polegający na potencjalnym zmniejszeniu kosztów produkcji odlewów uzasadniają celowość podjęcia badań w tym zakresie.

Mniej zbadanym obszarem są zagadnienia wpływu technologii odlewania uwzględniające kształt odlewu, grubość ścianki, stosowane masy formierskie i rdzeniowe, procesy metalurgiczne i warunki odlewania na krzepnięcie odlewów i kształtowanie ich struktury i właściwości. Wyzwaniem technologicznym jest proces metalurgiczny badanego staliwa zapewniający utrzymanie bardzo niskiej zawartości węgla, poniżej 0.03% masowo. Właśnie nie zbadane elementy technologii odlewów, stanowiące cel pracy, oceniam jako innowacyjną próbę uruchomienia produkcji w skali odlewni.

Uwzględniając powyższe stwierdzam, że Autor dokonał trafnego wyboru materiału do badań własnych, a zrealizowana w pracy koncepcja opracowania technologii odlewów ze staliwa GX2CrNiMoCuN 25-6-3-3 i wdrożenia jej do praktyki w odlewni stanowi znacząco ulepszoną metodę produkcji i wprowadzenie na rynek nowych, wysokojakościowych odlewów.

Zagadnieniem naukowo-badawczym pracy o dużej wartości poznawczej i innowacyjnej w skali przedsiębiorstwa, z dużym potencjałem wdrożenia wyników do praktyki przemysłowej jest opracowanie i zastosowanie nowoczesnych rozwiązań technicznych w zakresie technologii odlewów ze staliwa GX2CrNiMoCuN 25-6-3-3 gwarantujących istotnie lepsze właściwości mechaniczne w porównaniu z danymi w normie PN-EN 10283 oraz bardzo dobrą odpornością na korozję i zużycie ściernie. Opis matematyczny wpływu składu chemicznego i obróbki cieplnej na właściwości odlewów uznaję za kluczowe rozwiązanie stanowiące podstawę zaplanowanego wdrożenia. Tym samym wybór tematyki badań uznaję za trafny i celowy, a praca lokuje się w innowacyjnym obszarze badań naukowych. Proponowane w pracy rozwiązanie wynika z rosnącej

konkurencji i potrzeby rynkowej, które stawiają coraz większe wymagania jakościowe odlewom ze staliwa wysokostopowego, co w pełni uzasadnia podjęcie badań w tym zakresie.

2. Charakterystyka i ocena rozprawy

Tekst rozprawy liczy 164 strony, który uzupełniają: bibliografia zawierająca 235 pozycji literaturowych i streszczenia w języku polskim i angielskim. Rozprawa składa się z dwóch głównych części. W pierwszej części przedstawiono przegląd literatury dotyczący: ogólnej charakterystyki staliw odpornych na korozję w zakresie wpływu składu chemicznego i obróbki cieplnej na kształtowanie mikrostruktury i właściwości odlewów wykonanych z różnych znormalizowanych w normie PN-EN 10283 gatunków. Szczególną uwagę poświęcił Autor opisowi zagadnień technologii topienia, odlewania i obróbki cieplnej, badanemu w pracy, staliwu ferrytyczno-austenitycznemu. Szczegółowo opisano nowoczesne procesy i piece do topienia tego gatunku staliwa (m.in. konwertor argonowo-tlenowy AOD), wymagane warunki zalewania form oraz najkorzystniejsze z punktu widzenia jakości odlewów technologie formowania i masy formierskie i rdzeniowe. Podano optymalne składki stosowanych mas formierskich. Jasno opisano i uzasadniono stosowanie korzystnych parametrów obróbki cieplnej odlewów wraz z opisem nowoczesnych urządzeń stosowanych do tego zabiegu. W podsumowaniu części literaturowej pracy opisano znane w teorii mechanizmy krystalizacji staliwa duplex i kształtowania struktury odlewu w wyniku obróbki cieplnej. Szczegółowo opisano wpływ wszystkich pierwiastków w składzie chemicznym staliwa duplex, a w szczególności gatunku GX2CrNiMoCuN 25-6-3-3 na skład fazowy i mechanizm odporności na korozję.

Ten fragment rozprawy został opracowany bardzo dobrze ponieważ: Autor dokonał prawidłowego, pod względem zakresu, doboru materiału źródłowego informacji naukowej, przedstawiony opis jest skoncentrowany na tematyce pracy, bez zbędnych, nieistotnych dla badanej tematyki informacji, opis jest wnikliwy i jasny a ważne treści odpowiednio wzbogacono odpowiednimi wykresami i równaniami. Przełożyło się na wysoką jakość opracowania tej części pracy pod względem merytorycznym, językowym i edytorskim. Przegląd literatury kończy podsumowanie (rozdział 2.3) przedstawiające zalety staliwa duplex w porównaniu z innymi gatunkami staliwa odpornego na korozję, co stanowi odpowiednie uzasadnienie podjęcia badań własnych Autora. W podsumowaniu stwierdzam, że przedstawiony w pracy przegląd literatury odpowiada wymogom pracy doktorskiej na poziomie wyróżniającym.

W drugiej części pracy zatytułowanej „Badania własne” Autor przedstawia wyniki badań własnych formułując dwa cele pracy. Celem naukowym było określenie wpływu składu chemicznego i parametrów obróbki cieplnej na mikrostrukturę, właściwości mechaniczne i użytkowe, w tym, odporność na korozję i na zużycie ściernie staliwa wysokostopowego typu duplex GX2CrNiMoCuN 25-6-3-3. Celem użytkowym było opracowanie i wdrożenie procesu wytwarzania odlewów ze staliwa stopowego typu duplex w warunkach odlewni ZOiŚ ZM Wiromet S.A., poprzez aplikację do praktyki przemysłowej wiedzy pozyskanej w oparciu o analizę wyników przeprowadzonych badań dotyczących technologii staliwa ferrytyczno - austenitycznego GX2CrNiMoCuN 25-6-3-3.

Na podstawie jasno określonych celów pracy przedstawiono zakres badań pracy i tezy. W tezie 1 określonej przez Autora jako naukowa wyrażono możliwość istnienia najkorzystniejszego składu chemicznego i obróbki cieplnej odlewów ze staliwa GX2CrNiMoCuN 25-6-3-3 zapewniających uzyskanie wymaganych właściwości. Teza nie formułuje związku przyczynowo-skutkowego, co byłoby moim zdaniem, bardziej odpowiednie. Ogólne sformułowanie tezy 1 pracy, nie określono wymaganej mikrostruktury i właściwości użytkowych, uniemożliwia sformułowanie takiego związku. Prawdopodobnie wymagania normy PN-EN 10283 dla badanego staliwa były dla Autora kryterium wystarczającym do osiągnięcia zaplanowanego celu naukowego pracy.

W tezie 2, o charakterze wdrożeniowym, sformulowano pełną przydatność uzyskanych wyników badań do wdrożenia produkcji odlewów ze staliwa GX2CrNiMoCuN 25-6-3-3 w wybranej odlewni. Ta teza w pełni odpowiada na postawione cele pracy mające określić zależności między parametrami odlewania i jakością odlewów i stanowiące nowe podejście do rozwiązania postawionego zagadnienia w skali przedsiębiorstwa.

Dla osiągnięcia celu pracy zrealizowano program badawczy obejmujący:

- wykonanie odlewów próbnych ze staliwa GX2CrNiMoCuN 25-6-3-3 o zmiennym składzie chemicznym, z zakresu wg normy PN-EN 10283 i przesyconych z temperatury 1100, 1125 i 1150°C w warunkach przemysłowych (etap I),
- badanie właściwości mechanicznych (R_m , $R_{p0,2}$, HB, A i KV) odlewów w stanie przesyconym zgodnie z zaleceniami normy PN-EN 10283 (etap I),
- określenie korelacji pomiędzy właściwościami mechanicznymi, a składem chemicznym badanego staliwa stopowego (etap I),
- badanie procesu krystalizacji metodą ATD odlewów o różnych grubościach ścianek oraz prognozowanie składu fazowego mikrostruktury odlewów z użyciem programu ThermoCalc (etap II),

- badanie właściwości mechanicznych odlewów ze staliwa GX2CrNiMoCuN 25-6-3-3 o zoptymalizowanym składzie chemicznym i po obróbce cieplnej opracowanej na podstawie wyników analizy przemian fazowych i symulacji procesu krzepnięcia i stygnięcia odlewu w formie wykonanej z użyciem programu MAGMA Soft (etap II),
- badania metalograficzne mikroskopowe staliwa w zakresie mikroskopii świetlnej wraz z analizą ilościową udziału poszczególnych faz w mikrostrukturze oraz w zakresie mikroskopii elektronowej skaningowej z analizą EDS (etap II),
- wyznaczenie modeli matematycznych korelacji pomiędzy właściwościami mechanicznymi a temperaturą przesycania staliwa GX2CrNiMoCuN 25-6-3-3 (etap II).
- badania odporności na zużycie ścierne i odporności na korozję opracowanego staliwa stopowego (etap II).

W szczegółowo opisanej metodyce badań przedstawiono: składy stosowanych materiałów, procedury wykonania pomiarów z zastosowanymi parametrami, rysunki i zdjęcia wykonanych odlewów próbek oraz dokumentację zdjęciową procesu odlewania. Zastosowane metody pomiarowe, zaplanowany zakres badań i metody obliczeniowe i weryfikacji są adekwatne do osiągnięcia oczekiwanego celu pracy.

W rozdziale 3.4 przedstawiono wyniki badań i ich analizę. W wyniku zrealizowanych badań (etap I) i obliczeń wyznaczono równania wpływu składu chemicznego wyrażonego za pomocą równoważników chromu (Cr_e) i niklu (Ni_e) oraz temperatury przesycania na badane właściwości mechaniczne. Ten ważny dla teorii wynik potwierdza wytworzenie odlewów z badanego staliwa GX2CrNiMoCuN 25-6-3-3 o wyjątkowo wysokich właściwościach (średnie uzyskane z 10 wytopów staliwa $R_m=867$ MPa, $R_{p0,2}=710$ MPa, $A=23.5\%$, $HB=258$, i $KV=155J$). Na podstawie równań określono optymalny skład chemiczny staliwa i temperaturę przesycania $1100^{\circ}C$ dla najlepszego zespołu właściwości mechanicznych.

W II etapie badań wykonano symulacje komputerowe tworzenia struktury odlewów, doświadczalne pomiary kinetyki krzepnięcia odlewów (metoda ATD) oraz analizę mikrostruktury odlewów wytworzonych w warunkach laboratoryjnych (mała masa metalu) o grubości ścianki 10, 20, 40 i 60 mm w stanie surowym. Analiza mikrostruktury badanych odlewów w stanie surowym, potwierdzona bogatym materiałem zdjęciowym, jednoznacznie dowodzi, że mikrostruktura badanego staliwa GX2CrNiMoCuN 25-6-3-3 składa się z ferrytu δ , austenitu γ i fazy międzymetalicznej σ rozmieszczonej na granicach ziaren γ bez względu na grubość ścianki odlewu. Stwierdzono natomiast wpływ grubości ścianki odlewu na wielkości ziarna, którą wyrażano szerokością wydzieleni austenitu. Średnia szerokość wydzieleni austenitu wynosi 16, 17, 20 i $25\mu m$ odpowiednio dla grubości ścianki odlewu

10, 20, 40 i 60 mm. Nie stwierdzono istotnego wpływu grubości ścianki na ilość fazy σ , a jej ilość nie przekraczała 3÷5%. W wyniku zabiegu przesycania uzyskano ujednorodnienie mikrostruktury na grubości ścianki odlewu do wartości 10, 13, 14 i 13 μ m odpowiednio dla grubości ścianki 10, 20, 40 i 60 mm. Zabieg ten pozwolił na uzyskanie mikrostruktury dwufazowej $\delta+\gamma$ wolnej od wydzielenia fazy σ .

Wyniki badań w skali laboratoryjnej zweryfikowano na wykonanych odlewach w skali przemysłowej. Na podstawie wykonanych szczegółowych badań metaloznawczych (analiza EDS) potwierdzono znany negatywny wpływ fazy σ na zmniejszenie właściwości mechanicznych, co jednoznacznie potwierdziło konieczność wykonania zabiegu przesycania. Próba przesycania odlewu bezpośrednio usuniętego z formy (eliminacja nagrzewania i wygrzewania) nie dała pozytywnego wyniku ze względu na generowanie niedopuszczalnych, zbyt dużych naprężeń w odlewie. W badaniach temperatury przesycania wyznaczono wartość 1075⁰C jako optymalną dla odlewów przemysłowych w klasycznie przeprowadzonym zabiegu. W weryfikacji badaniami przemysłowymi potwierdzono bardzo dobre właściwości mechaniczne, odporność na korozję i zużycie ściernie opracowanego staliwa.

W rozdziale 4 przedstawiono charakterystykę wdrożenia wyników badań własnych w proces wytwarzania staliwa duplex w warunkach ZOiŚ ZM WIROMET S.A. Opisano szczegółowo wszystkie etapy technologii odlewu, przedstawiono autorską instrukcję technologiczną i wykaz zakupów niezbędnej infrastruktury produkcyjnej. W rozdziale 5 przedstawiono analizę ekonomiczną wdrożenia wyników badań własnych. Wykazano oszczędności w wysokości 1410 zł na materiałach wsadowych do jednego wytopu (istniejący piec indukcyjny średniej częstotliwości, dwutyglowy o pojemności 2 x 500kg) i 190 zł na energii w procesie obróbki cieplnej (pojemność pieca 2 Mg).

Podsumowując wyniki badań własnych stwierdzam, że:

- potwierdzono możliwość optymalizacji składu chemicznego i temperatury wygrzewania do procesu przesycania realizowanych odpowiednio w ramach normy PN-EN 10283,
- w badaniach zastosowano plan badań ekstremalnych eksperymentu, co umożliwiło pełną analizę statystyczną uzyskanych wyników włącznie z wyznaczeniem modeli matematycznych),
- uzyskane wyniki badań mikrostruktury i właściwości mechanicznych staliwa GX2CrNiMoCuN 25-6-3-3 potwierdzają zwiększenie Rm o 24%, Rp0,2 o 29%, A o 24%, KV o 256%, w stosunku do minimalnych wymagań określonych w normie PN-EN 10283.

- ocena warunków wytwarzania w ZOIŚ ZM Wiromet S.A., pod względem istniejących procesów technologicznych, dostępnych maszyn i narzędzi oraz oprzyrządowania odlewniczego pozwala na opracowanie wytycznych do przygotowania zaplecza produkcyjnego dla staliwa stopowego typu duplex gatunku GX2CrNiMoCuN 25-6-3-3, w zakresie topienia, odlewania oraz obróbki cieplnej.

Przedstawione wyniki badań dowodzą, że możliwe jest sterowanie mikrostrukturą i właściwościami odlewów tak, że dla określonego poziomu jakości odlewu można dobrać odpowiednie skład chemiczny, parametry technologiczne odlewania i obróbki cieplnej. Wyniki badań pracy mają duże znaczenia praktyczne, a cała praca ma charakter pracy wdrożeniowej. Uzyskane wyniki są nowatorskie i wnoszą nową wiedzę w teorię i praktykę odlewania staliwa wysokostopowego.

Sekwencję badań własnych kończy podsumowanie i wnioski. Autor przedstawia wnioski poznawcze zgodne ze znaną do tej pory teorią oraz użytkowe. Opracowanie to dowodzi dojrzałości naukowej i dużej wiedzy praktycznej Doktoranta, a także jego zdolności do samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. W moim przekonaniu Autorowi udało się osiągnąć cel pracy, co potwierdza prawidłowość przyjętych założeń, odpowiednie zastosowanie naukowej metodyki badań i realizację praktyczną wykonanych eksperymentów.

3. Uwagi

W pracy nie dostrzegłem błędów i uchybień w zakresie edycji pracy i prezentacji wyników. W sekwencji badań krystalizacji staliwa metodą ATD nie zarejestrowano wszystkich oczekiwanych efektów cieplnych. W związku z powyższym chciałbym uzyskać od Doktoranta odpowiedź na następujące pytania:

1. Jakie informacje o krzepnięciu odlewu można uzyskać z pomiaru metodą ATD?,
2. Jaki wpływ ma przechłodzenie krystalizującego metalu na kształtowanie się struktury odlewu?,
3. Proszę wyjaśnić jaki jest mechanizm szybkości stygnięcia odlewu na jego mikrostrukturę.

4. Ocena końcowa

Stwierdzam, że rozprawa Pana mgr inż. Pawła Jurczyka spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim ponieważ:

- sformułowano problem badawczy o charakterze wdrożeniowym i określono jego cel,

- zaplanowano i zrealizowano badania stosując nowoczesne narzędzia naukowe według przyjętej metodyki badań, co dowodzi umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez Doktoranta,
- zinterpretowano uzyskane wyniki i sformułowano wnioski na gruncie znanej teorii, co wskazuje na szeroką ogólną wiedzę teoretyczną Kandydata,
- Doktorant osiągnął cel pracy, a uzyskane wyniki wnoszą oryginalny wkład naukowy i praktyczny w teorię i praktykę odlewnictwa w zakresie odlewania metali.

Stwierdzam, że rozprawa doktorska Pana mgr inż. Pawła Jurczyka pt.: **”Wpływ składu chemicznego i warunków obróbki cieplnej na mikrostrukturę oraz wybrane własności użytkowe staliwa wysokostopowego typu duplex GX2CrNiMoCuN 25-6-3-3”** spełnia wymogi określone w Ustawie o stopniach i tytule naukowym. W związku z tym wnoszę o dopuszczenie Pana mgr inż. Pawła Jurczyka do publicznej dyskusji nad Jego rozprawą doktorską przed Radą Dyscypliny Naukowej Inżynieria Materiałowa Wydziału Mechanicznego Technologicznego Politechniki Śląskiej.

Krzysztof Uligma